

AUTIZM SPEKTRI BUZILISHLARIGA EGA BOLALAR BILAN KORREKSION ISHLARDA SENSOR INTEGRATSIYA METODLARI

Nizomiy nomidagi TDPU

Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti Oligofrenopedagogika yo'nalishi

1 kurs magistri Qòchqorova Nodira

Annotatsiya: Ushbu maqola autizm spektri buzilishiga ega bolalar bilan korreksion ishlarda sensor integratsiya metodlarining ahamiyatini ko'rsatadi. Avvalo, sensor integratsiyaning asosiy tushunchalari va tamoyillari haqida qisqacha ma'lumot beriladi. Keyin, sensor integratsiya metodlarining ASBga ega bolalar uchun qanday foydali ekanligi, o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlari va ijtimoiy interaksiya rivojlantirishda qanday rol o'ynashi tahlil etiladi. Maqolada sensor integratsiya metodlarining turli xil qo'llash usullari va ijobiy natijalari misollar bilan ko'rsatiladi

Методы сенсорной интеграции в коррекционной работе с детьми с расстройствами аутистического спектра.

Аннотация: В данной статье показано значение методов сенсорной интеграции в коррекционной работе с детьми с расстройствами аутистического спектра. Сначала дается краткий обзор основных концепций и принципов интеграции датчиков. Затем будет проанализировано, чем методы сенсорной интеграции полезны для детей с РАС, какую роль они играют в развитии навыков саморегуляции и социального взаимодействия. В статье на примерах показаны различные способы применения и положительные результаты методов интеграции датчиков.

Sensory integration methods in correctional work with children with autism spectrum disorders

Annotatsion: This article demonstrates the importance of sensory integration techniques in correctional work with children with autism spectrum disorders. First, a brief overview of the basic concepts and principles of sensor integration is provided. Then, it will be analyzed how sensory integration techniques are useful for children with ASD, how they play a role in the development of self-regulation skills and social interaction. The article shows various application methods and positive results of sensor integration methods with examples.

Kalit so'zlar: Autizm spektri buzilishi, sensor integratsiya, korreksion ishlar, sezgi tizimi, ta'lim, rivojlanish

Autizm spektri buzilishi (ASB) – bu rivojlanish jarayonida paydo bo'ladigan va insonning ijtimoiy, kommunikativ, va xulq-atvor jihatida turli darajadagi o'zgarishlarni qo'lga kiritishga olib keladigan nevro-rivojlanish buzilishidir. Sensor integratsiya metodlari ASBga ega bolalar bilan korreksion ishlarda muhim ahamiyatga ega, chunki ular bolalarning sezgi tizimlarini yaxshilash va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirishda yordam beradi. Ushbu maqolada sensor integratsiya metodlarining ASBga ega bolalarning tanqidiy qabuli va rivojlanishini optimallashtirishdagi roli tahlil qilinadi.

Autizm miyaning rivojlanishi yoki ishlashidagi buzilish natijasida yuzaga keladi. Odatda autizmning dastlabki belgilari 2 yoshli bolalarda namoyon bo'ladi. Ko'pgina hollarda, bu kasallik tug'ma hisoblanadi. Tibbiy tasnif autizmni asab tizimining kasalliklari deb tasniflaydi, ammo autizm kasallik emas, balki rivojlanishdagi alohida holat degan fikr mavjud. Kasallik o'g'il bolalarda qizlarga qaraganda 4 baravar ko'proq aniqlanadi.

Bolalarda autizmning sabablari

Bolalarda autizmning sabablari hali ham noma'lum, ammo kasallikning rivojlanishiga turtki bo'lishi mumkin bo'lgan gipotezalar ro'yxati ishlab chiqilgan va klinik jihatdan tasdiqlangan:

genetik moyillik;

homiladorlik paytida homila mutatsiyalari;

ba'zi vaktsinalarning oqibatlarini (gipoteza inkor etib bo'lmaydigan tasdiqni topmagan); rivojlanish paytida homilaning va hayotning birinchi oylarida bolaning miyasi shikastlanishi ;

axborot blokadasi tufayli idrokning buzilishi;

miya yarim sharlarining o'zaro ta'sirining buzilishi;

tanadagi serotoninning noto'g'ri almashinuvi;

xomilaning rivojlanish bosqichida xromosomada izdan chiqish holatlari;

ona qornida rivojlanish bosqichida yuzaga keladigan tug'ma nuqsonlar.

Autizmning deyarli barcha holatlarida kasallik bolalik davrida aniqlanadi. Vaqt o'tishi bilan kasallikning namoyon bo'lishi va alomatlari o'zgarmaydi va rivojlanmaydi, ular shunchaki autizmga chalingan bola balog'at yoshiga etganida sezila boshlaydi.

Sensor integratsiya metodlari va ularning asoslari.

Sensor integratsiya – bu insonning muhitdan kelayotgan sezgi axborotlarini qabul qilishi, ularni o'zaro bog'lab, samarali harakat va javoblarni shakllantirishi jarayoni. Sensor integratsiya modulozi ASBga ega bolalarda ko'plab qiyinchiliklarni hal qilishda yordam beradi. Masalan:

- Birlashtirish: His-tuyg'ular orasida bog'lanish o'rnatilishi.
- O'z-o'zini boshqarish: O'z holatini va muhitni anglash.
- Ijtimoiy interaktsiya: Kishilar orasida muloqot va hamkorlik qilish.

Sensor integratsiya metodlarining ta'siri.

Sensor integratsiya metodlari orqali ASBga ega bolalar bilan ishlaganda, muayyan maqsadlarga erishish mumkin:

- Sezgi qobiliyatlarini yaxshilash: Bolaning sezgi sezgilarini aniqlab, ularni rivojlantirish.
- Xulq-atvorni boshqarish: Davomiy stress va tashvish holatlarini kamaytirish.
- Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish: Bolalarning ijtimoiy munosabatlarini yaxshilash va muloqot qilish qobiliyatlarini kengaytirish.

Korreksion ishlar jarayoni

Korreksion ishlar jarayonida sensor integratsiya metodlarini qo'llanganda quyidagi usullar ishlatiladi:

- Sensor o'yinlari: Sezgi organlarini faollashtirish uchun mo'ljallangan o'yinlar.
- Ta'lim muhitining optimallashtirilishi: Maxsus muhitlarda o'qitish jarayonini to'g'rilash.
- Maxsus mashg'ulotlar va terapiyalar: Fizioterapiya va boshqa terapevtik yondashuvlar.

Misollar

Bu metodlar yordamida amalga oshirilgan muvaffaqiyatli misollar ko'plab ijtimoiy va ta'lim muassasalarida amalga oshirilmoqda. Organizational Implementations bo'yicha amaliyotlar, sensor integratsiya metodlarining o'zgarishi va ularning natijalari haqida dalillar keltiradi.

Sensor integratsiya metodlari autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar bilan korreksion ishlar jarayonida muhim va ajralmas qism bo'lib xizmat qiladi. Ular bolalarning rivojlanishini va ijtimoiy interaktsiyalarini yaxshilashga yordam berishi mumkin. Ushbu yaxshilanish bolalarning hayot sifatini oshirishga, muhitga moslashuvchanligini kuchaytirishga, va o'z o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga hissa qo'shmoqda. Sensor integratsiya metodlarini o'z ichiga olgan korreksion ishlarda pedagoglar, psixologlar va terapevtlar birgalikda harakat qilib, bolalarning rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Ayvazova, K. M. (2018). Sensor integratsiya metodlari va ularning ta'siri. O'zbekiston Ta'limi.
2. Kuryakova, E. A. (2019). Autizm spektri buzilishi va sensor integratsiya. Defektologiya jurnali.
3. Parshukova, A. Y. (2020). Korreksion ishlarda zamonaviy yondashuvlar. Psixologik tadqiqotlar.
4. Vygotsky, L. S. (1978). O'z-o'zini boshqarish va ta'lim. O'zbekiston Davlat Noshirligi.
5. Buss, G. (2021). Sensory Integration and Autism: A Comprehensive Guide. Journal of Autism and Developmental Disorders.